

kapitulacja rozważań, w wersji istniejącej nieco rozplywa się ona w ogólnym dyskursie. Wydaje się, że praca także zyskałaby, gdyby po rozdzielnie rekonstruującym model neofunkcjonalizmu były bardziej wyeksplikowane zagadnienia politologiczne. Model neofunkcjonalny konsekwentnie powinien być tłem dla rozważań politologicznych. Powyższe uwagi mają charakter „kosmetyczny”, nie pomniejszają walorów pionierskiej monografii, która wnosi „nową jakość” w polskie badania nad teorią i metodologią politologii i może być wykorzystana w dydaktyce.

Tadeusz Bodio

Sylwia Mrozowska, *Strategia jako koncepcja działania politycznego*, Gdańsk 2010, ss. 184.

W kształtowaniu modeli badania rzeczywistości społeczno-politycznej dużą wagę w nauce światowej przywiązuje się do posługiwania się projektami teoretycznymi. One pozwalają na pogłębioną analizę czynnikową przyczyn ujawnia się danych zjawisk i procesów, jak rozpoznawanie prawidłowości oraz specyfiki rozwoju, oraz następstw i skutków w zmieniającym się otoczeniu kulturowo-cywilizacyjnym. Projekty pozwalają na weryfikację przyjętych hipotez, też dotyczących życia społeczno-politycznego. Wśród nich dużą nośność przedstawia teoria strategii jako koncepcja działania politycznego. Orientuje się ona na przewidywanie kierunków przemian kulturowych. Ważne jej komponenty stanowią czas (długofalowość, dalekosiężność, określone cenzury) oraz przestrzeń globalna, kontynentalna, państwowa, regionalna, lokalna), które generują taktykę oraz programy działania kulturowego.

Koncepcja idei strategii w kształtowaniu współczesnego życia politycznego wyraźnie sytuuje się obok takich projektów, jak: 1. *Teoria ról* pełnionych przez różne podmioty życia politycznego wymiarze lokalnym, jak i międzynarodowym, 2. *Mimetyczność* – naśladowanie postaw, zachowań, wzorów, 3. *Konwergencja* – zbliżanie się do siebie przeciwnych opcji ideowych, politycznych, zacieranie się granic podziałów między nimi, 4. *Ekumenizm* – współ-

działanie różnych podmiotów życia politycznego na rzecz rozwiązywania istotnych problemów, zjawisk i procesów życia kulturowo-cywilizacyjnego, gdzie zaznacza się uprzywilejowana pozycja jednego z nich, 5. *Populizm* – działania jednostek (decyzyjnych) i grup społecznych zorientowana doraźnie przypodobanie się opinii publicznej, 6. *Teoria spisku* – zakładająca istnienie rzeczywistości politycznej, jawnej i ukrytej oraz, że proces decyzyjny pozostaje domeną elitarnej grupy, pozostającej w ukryciu, odnośnie zjawisk procesu decyzyjnego zarówno do wąskich, jak i szerokich kręgów uczestników życia politycznego, 7. *Neofunkcjonalizm* – pragmatyzm działania i podejmowania procesu decyzyjnego, orientujący się na wykorzystanie zdobyczy postępu naukowo-technicznego, m.in. informatyzacji, ograniczający przy tym tradycyjne znaki etyki, wartości, 8. *Teoria dywersyfikacji* – odwoływanie się do doświadczenia tradycji, pielęgnowania odrębności kulturowej przestrzeni lokalnej, zachowywanie wartości konserwatywnych życia etyczno-moralnego, 9. *Interesu narodowego*, racji stanu – uwzględnianie dobra wspólnoty narodowej i etnicznej oraz ich bezpieczeństwa w rzeczywistości instytucjonalnej, 10. *Consensus* – poszukiwanie porozumienia, współpracy, pojednania w rzeczywistości synkretyzmu kulturowego, a w tym wśród znaków odmienności, różnic i interesów życia społeczno-politycznego.

Projekty te są niezwykle nośne w warunkach budowy ładu cywilizacji informacyjnej, gdzie obserwuje się dychotomię postaw, zachowań, działań politycznych. Z jednej strony, wzrasta partycypatywność obywatelska w procesie podejmowania decyzji politycznych (czemu służy e-demokracja) z drugiej zaś – postrzega się sferę życia politycznego jako rzeczywistość „doskonale” bezuzyteczną. W tej sytuacji projekty teoretyczne działania politycznego są ważnymi narzędziami w urzeczywistnianiu wyzwań współczesnego życia politycznego. W istotnej mierze łączą się one tradycję z wyzwaniem teraźniejszości i przyszłości życia politycznego.

Prezentowana praca, adresowana przede wszystkim do studentów politologii jest oryginalnym oglądem wyzwań metodologicznych. Podkreśla się we *Wprowadzeniu*, że jej celem jest podkreślenie wartości myślenia strategicz-

nego w działaniach politycznych w warunkach ponowoczesności (s. 7).

Pojęcie *strategia* przyjęto rozumieć jako długookresową koncepcję działań, która uwzględnia różne warianty rozwoju sytuacji, zaś „działanie polityczne” – zachowania polityczne, które polegają na racjonalnym, celowym i dowolnym postępowaniu podmiotu realizacyjnego swoje potrzeby, interesy i wartości związane bezpośrednio z władzą polityczną. Za cel działań politycznych uznaje się sprawowanie władzy politycznej, bądź też wywieranie wpływu na proces podejmowania decyzji władczych.

Istotę problemu poznawczego ukazano w pięciu rozdziałach, zatytułowanych kolejno: I. Istota, funkcje strategii w kształtowaniu ładu globalnego, II. Polistrategia państwa na arenie międzynarodowej, III. Strategia a funkcjonowanie partii politycznych, IV. Grupy interesu w koncepcjach strategicznych, V. Idee strategii politycznej a zarządzanie sferą publiczną.

Wykład poprzedza krótkie *Wprowadzenie*, gdzie wskazuje się na wagę analizy sytuacji „strategia”, adresata i główne wektory stosowania strategii w życiu publicznym. Rozdziały podzielono na podrozdziały, które tworzą właściwie korespondujące ze segmenty poznania. I tak, w rozdziale pierwszym zatytułowano je: 1. O pojmowaniu kategorii współczesny ład globalny”, 2. Strategia, taktyka, plan jako koncepcje działania kulturowego i cywilizacyjnego, 3. Idea i praktyki demokracji liberalnej. Powołanie instytucji „strategia polityczna”, 4. Strategia a rozwój współczesnej demokracji.

Zauważa się, że świat współczesny nie ma struktury a relacje między metawładzą są zmienne antynomiczne. Nie funkcjonuje „stary porządek” państw narodowych ani „nowy” – obywateli świata; w twej sytuacji szczególną nośność mają strategie – wartości urzeczywistniania w kształtującym się ładzie kulturowo-cywilizacyjnym, niekiedy postrzeganym i określanym mianem chaosu. Nowa rzeczywistość z jednej strony osłabia tradycyjny ład instytucjonalny a umacnia poziome powiązania ponadnarodowe, co obserwuje się w tworzeniu wielkich korporacji o charakterze transnarodowym, powiązaniach bankowych, ruchach migracyjnych, a w tym osadzonych w zasadach przestrzegania praw człowieka, uniwersalizacji

postaw, zachowań – generowanych m.in. przez skutki postępu naukowo-technicznego, edukację ukierunkowaną na uświadamianie kierunków przemian cywilizacyjnych. Rzeczywistość ta generowana jest w ważnym tempie zachodzących przemian, a w tym w tych samych przestrzeniach (zakresach), jak np. koncentracja i rozproszenie władzy, umacnianie bogactwa i bieda, unifikacji oraz fraglizacji postaw, zachowań obywatelskich. Ujawniają się przy tym ważne zagrożenia dla ludzkości. Ludzie nie mogący dostosować się do wyzwań i warunków kulturowych, nierzadko reagują agresją, aktami przemocy, w tym terrorystycznymi.

W kształtowaniu nowej rzeczywistości cywilizacyjnej ważną rolę przypisuje się strategii, której zakres ulega ważnym zmianom (s. 31). Rzeczywistość ta dotyczy jednej z podstawowych form sprawowania władzy – demokracji, jak sytuuje się w strategii globalnego rozwoju ta kategoria, która jest z jednej strony surowo krytykowana, jako generująca „przeciętność” życia kulturowego, z drugiej zaś, jest postrzegana jako najbardziej uniwersalna droga sprawowania władzy w unifikującym i jednocześnie dywersyfikującym świecie. W wykładzie zwraca się uwagę na specyfikę urzeczywistniania „demokracji liberalnej”. Stawia się pytania i poszukuje uargumentowanych odpowiedzi, jakie zachodzą relacje między liberalizmem i demokracją? Zauważa się, że nowoczesny liberalizm uznawano nieraz za antytezę starożytnej demokracji. Nowoczesna demokracja nie tylko nie jest niezgodna z liberalizmem, ale pod wieloma względami można ją uznać za jego naturalne rozwińnięcie (s. 39).

W odniesieniu do współczesnych zjawisk życia międzynarodowego zgłaszane są zastrzeżenia, że kategorie te nie odbijają wyzwań do nich adresowanych, np. deficyt demokracji uznaje się za jeden z praktycznych problemów europejskich. Znalazł się on wśród przyczyn kryzysu integracji europejskiej, a w tym samym jego przezwyciężeniu nadano rangę szansy na wyjście z sytuacji kryzysowej (s. 41).

Współcześnie przyjmuje się różne kryteria pojmowania demokracji w ramach urzeczywistniania celów politycznych, m.in. dotyczące roli państwa w unifikującym się świecie, dostępu

obywateli do władzy, egzekwowania odpowiedzialności politycznej, suwerenności parlamentu, zakresu rządów partii, realizacji zasady pluralizmu, uprawnień głowy państwa, kontroli władzy, partycypacji rządzących w procesie zarządzania.

Na dużą uwagę z dydaktycznego punktu widzenia zasługuje zamieszczenie w opracowaniu: pytań konwersatoryjnych oraz wyboru literatury przedmiotu. Pytania ukierunkowują przesłanie poznawcze prezentowanego wykładu, co czytelne jest w ich sformułowaniu, np. jakie funkcje w kształtowaniu ładu globalnego pełni współcześnie strategia? Jakie wyróżnia się kryteria skuteczności działań strategicznych? Starannie zaprezentowano zestawienie bibliograficzne pogłębiające wiedzę z zakresu prezentowanych w rozdziale kwestii poznawczych.

W rozdziale drugim charakteryzując miejsce państwa w zmieniającym się ładzie międzynarodowym wyodrębniono podrozdziały: 1. Państwo jako podmiot stosunków międzynarodowych, 2. Optymalizacja działań państwa w przestrzeni międzynarodowej, 3. Teoria gier a zjawiska kooperacji, rywalizacji i konfliktu. Przypomina się tu, że zasady ładu westwalskiego (1848), kształtujące ład międzynarodowy ulegają głębokiej relatywizacji, a wśród nich obejmujące: a) suwerenność, b) terytorialność, c) państwowość, d) poszanowanie prawa międzynarodowego, e) legitymację wojny. Obserwuje się narastanie potrzeby współpracy ponadpaństwowej, przy jednoczesnym przekazywaniu części kompetencji władzom lokalnym i obywatelom. Umocnia się model państwa kosmopolitycznego, aczkolwiek zauważa się pojawianie się różnych koncepcji jego postrzegania i urzeczywistniania. Nośna jest, np. koncepcja liberalna (s. 52). Przypomina się w wykładzie, że pojawia się obok państwa innych uczestników stosunków międzynarodowych oraz ograniczenie możliwości kontroli przez państwo wielu dziedzin współpracy międzynarodowej spowodował, że powszechna stała się opinia o spadku pierwszoplanowej roli państwa w stosunkach międzynarodowych, np. korporacje odgrywają obecnie na arenie międzynarodowej ważniejszą rolę niż państwa; państwa pozostając głównie aktorami stosunków międzynarodowych tracą

suwerenność, funkcję i władzę; ich granice stają się coraz bardziej „przepuszczalne”.

Podkreśla się, że istotną rolę w optymalizacji działań państwa na arenie międzynarodowej odgrywają różnorodne instytucje zajmujące się strategią, symulacją i prognozowaniem międzynarodowym. Futurologia, mająca bogatą przeszłość jako subdyscyplina badań naukowych budzi jednak wciąż kontrowersje interpretacyjne (wskazuje się np. że nie może istnieć wiedza o nieistniejącym), a z drugiej zaś – zwraca się uwagę, że rozpoznawanie rzeczywistości kulturowej nie jest „sztuką dla sztuki” a wyzwaniem przewidywania prawidłowości oraz specyfiki dalszego rozwoju, bądź zmiany strategii i taktyki funkcjonowania.

Na uwagę zasługuje w wykładzie odniesienie zasad funkcjonowania państwa do teorii gier. Jest ona traktowana w politologii jako jedna z istotnych metod naukowej rzeczywistości politycznej.

Na pozytywne podkreślenie zasługują i tu pytania konwersatoryjne oraz wybór literatury przedmiotu, które ukierunkowują czytelnika na podjęcie pogłębionej analizy prezentowanych zagadnień.

Charakteryzując funkcjonowanie partii politycznych z punktu widzenia teorii strategii wyodrębniono trzy zagadnienia: 1. Funkcje partii politycznych, 2. Idea i praktyka działalności partii politycznej, 3. Idee wyborcze a strategia polityczna. Wskazuje się tu, że partie polityczne są nazywane często symbolem współczesnych demokracji; przypomina się, że jest wiele sposobów definiowania partii politycznych: cechami odróżniającymi partie od innych wspólnot organizacyjnych są: 1. dążenie do sprawowania władzy, 2. zorganizowanie z formalnymi zasadami członkostwa, 3. przyjmowanie zakresu działań orientujących się na zadania rządu, 4. Ujawnianie preferencji politycznych oraz tożsamości ideologicznej. Główne elementy składowe partii politycznych stanowią: strukturalne zinstytucjonalizowanie, posiadanie programu politycznego, dążenie do zdobycia władzy, uzyskiwanie poparcia społecznego w celu zdobycia, sprawowanie i utrzymanie władzy politycznej. W nowożytnych demokracjach partie polityczne pełnią jako podstawowe zadania: a) stwarzają społeczeństwu możliwość oby-

watelskiej edukacji, politycznego zorganizowania się, artikulacji własnych interesów, b) kształtują w określonym zakresie polityczny proces decyzyjny, mobilizują poparcie społeczne na rzecz swoich liderów i programu (s. 81).

Odwolując się do światowej literatury przedmiotu, dotyczącej partii politycznych we współczesnym rozwoju cywilizacyjnym, wskazuje się na najważniejsze wyzwania ujawniające się przed partiami politycznymi, ich możliwości i bariery funkcjonowania w określonych systemach politycznych.

Na uwagę w analizie poznawczej zasługuje rynkowa orientacja zachowań podmiotów rywalizacji politycznej, tzw. marketingu politycznego; Zauważa się, że sfera ta staje się subdyscypliną wiedzy (s. 89). Celem marketingu politycznego jest dążenie do skuteczności, w sensie rywalizacji wyborczej – zwycięstwa, rzeczywistość ta nazywana jest machiawellizmem politycznym; potrzeby wyborców są traktowane instrumentalnie, ideologia i poglądy polityka w każdej chwili mogą ulec zmianie, jeśli tego wymaga rynek.

Prezentując zagadnienie grup interesu wyodrębniono zagadnienia: 1. Państwo i społeczeństwo a tworzenie się grup interesu, 2. Klasyfikacja i cele grup interesu, 3. Lobbying a strategię grup interesu. Wskazuje się tu, że grupy interesu, obok partii politycznych są istotnymi aktorami na scenie politycznej; są łącznikami pomiędzy obywatelami a władzą publiczną. Przez kategorię tę rozumie się specyficzny podmiot polityczny, powołany do zrealizowania jednego lub kilku określonych celów, charakteryzujący się uczestnictwem bezpośrednim w podejmowaniu decyzji politycznych, niemierzający do zdobycia władzy, a ukierunkowany na działalność, na uzyskanie decyzji organów państwowych korzystnych dla interesów, jakie reprezentuje (s. 107).

Tworzenie się grup interesu zarysowane w ujęciu procesu dziejowego oraz funkcjonowania państwa. W analizie sięga się do czasów nowożytnych. Współcześnie grupy interesów postrzega się jako przeciwwagę dla „społeczeństwa masowego” i czynnik stabilizujący *status quo*, oraz mechanizm obronny przed omnipotencją aparatu rządowego w zbiurokratyzowanym państwie dobrobytu.

Podkreśla się, że grupy interesu w swoim działaniu wykorzystują różnorodne metody i strategię działań. Wśród nich istotne miejsce zajmuje lobbying. Jest on jednym z rodzajów organizacyjnych strategii. Lobbying definiuje się często jako sztukę przekonywania osób, w których gestii leżą decyzje polityczne i administracyjne (s. 126). W potocznym rozumieniu jest on utożsamiony z innymi formami nacisku w sferze publicznej i otrzymuje zabarwienia wyraźnie negatywne. Instytucja ta istotną pozycję zdobyła w funkcjonowaniu Unii Europejskiej, co czytelnie zarysowano w wykładzie. Odgrywa ona istotną rolę w działalności biur przedstawicielskich regionów Unii Europejskiej.

W analizie zależności ujawniających się w strategii politycznej i zarządzania sferą publiczną wyodrębniono jako szczególne zagadnienia: 1. Idea i praktyka w funkcjonowaniu Unii Europejskiej, 2. Region-państwo a pozory realizacji wyzwań strategicznych, 3. Planowanie strategiczne rozwoju regionalnego.

Zwracając uwagę na powołanie Unii Europejskiej i realizowane przez nią zadania podkreśla się, że unijni, decyzyjni zauważają wartość myślenia strategicznego oraz przyjęcia perspektywy globalnej w ocenie szans i zagrożeń rozwoju strategii europejskiej (s. 140). strategia jako teoria i praktyka polityczna zajmuje istotne miejsce w generowaniu zjawisk i procesów unijnych. W strategii zauważa się podstawowe cele, podkreślające wartość integracji jako odpowiedzi na wyzwania współczesnych przemian cywilizacyjnych.

Jest ona rzeczywistością generującą wyzwania związane z globalizacją i rosnącą konkurencyjnością, transformacją, innowacyjnością życia kulturowego itp. W projektach politycznych nośna jest np. Strategia Lizbońska, w której określono najważniejsze priorytety unijne w wymiarze nowych możliwości kulturowo-cywilizacyjnych oraz wektorów przemian europejskich. Strategię budowy ładu unijnego wiąże się w wykładzie z wyzwaniami generującymi społeczeństwo informacyjne w Polsce. Dostarcza się wskaźników strategii kierunkowej oraz informacji o prognozie transformacji społeczeństwa informacyjnego. Wskazuje się, że do priorytetów społeczeństwa informacyjnego w Polsce zalicza się m.in.: zapewnienie powszechnego

dostępu obywateli do usług telekomunikacyjnych, przygotowanie społeczeństwa do przemian technicznych, społecznych, gospodarczych poprzez edukację informacyjną, przygotowanie społeczeństwa do nowych uwarunkowań rynku pracy i nowych metod pracy oraz wykorzystanie zmian w tym zakresie do zwalczania bezrobocia, dostosowanie regulacji prawnych do wymagań globalnej gospodarki elektronicznej, informatyzacja zamówień publicznych, stworzenie przejrzystych i przyjaznych obywatelowi struktur administracji publicznej i usprawnienie jej działania (s. 143).

W analizie poznawczej dużo uwagi poświęca się wizji regionów w strukturze Unii Europejskiej. Od końca lat 70. stały się one przedmiotem dużego zainteresowania zwłaszcza w kontekście podziału kompetencji między władzą centralną i regionalną.

Wśród pytań konwersatoryjnych nośne są, m.in.: w jaki sposób przebiega rozwój społeczeństwa informacyjnego w Unii Europejskiej i w Polsce? Jakie funkcje pełni strategia jako instrument zarządzania rozwojem jednostki terytorialnej? Jakie są elementy strategii rozwoju jednostki terytorialnej na przykładzie *Strategii rozwoju województwa pomorskiego*?

W *Zakończeniu* wskazuje się na potrzebę holistycznego, systemowego oglądu strategii jako projektu terytorialnego i praktycznego rozpoznawania działania politycznego. Jest to przekonujące podejście poznawcze, charakterystyczne dla analizy i syntezy życia politycznego. Wynika ono z istoty polityki, której niesposób traktować redukcjonistycznie, w zawężeniu do określonych elementów ją współtworzących. Politologia jest zatem specyficzną, szczególną dyscypliną rozpoznawania niezwykle złożonego przedmiotu, jakim jest polityka, w której przenikają się, krzyżują, łączą różne zjawiska, procesy, wartości życia kulturowego. W warunkach kształtowania się cywilizacji informacyjnej zmienia się w szczególności sposób uprawianie polityki a w ślad za tym i politologii. W rzeczywistości tej nośność wyjątkową zdobywają: wartość myślenia strategicznego, predyktywny ogląd rzeczywistości, a w tym w kontekście ujawniających się zagrożeń dla ludzkości.

Integralną część pracy stanowi, zawarte w niej zestawienie bibliograficzne. Starannie wyselek-

cjonowano w nim publikacje, odbijające istotę prezentowanych w wykładzie zagadnień.

W refleksji uogólniającej należy podkreślić, że praca *Strategia jako koncepcja działania politycznego* jest wartościowym opracowaniem dydaktycznym. Wskazuje się w nim wagę ujęć teoretycznych, refleksyjnych dotyczących współczesnego życia kulturowego, a zwłaszcza sfery politycznej. Przypomina się zjawiska i procesy życia politycznego ulegające radykalnym zmianom pod wpływem procesów unifikacji i jednoczesnej dywersyfikacji życia politycznego, a w tym przeobrażenie się państwa, partii politycznych, grup interesu.

Jest to wartościowe studium poznawcze, porządkujące wiedzę o kształtowaniu się nowego ładu kulturowego w Europie i Polsce. W procesie tym wskazuje się na ujawnianie się wielu niespójności między założeniami teoretycznymi i praktyką w funkcjonowaniu demokracji w Unii Europejskiej. Prezentowana praca w istotnej mierze wzbogaca wiedzę o współczesnej cywilizacji i praktyce.

Andrzej Chodubski

Mirosław Sulek, *Prognozowanie i symulacje międzynarodowe*, Warszawa 2010, ss. 213.

Tempo współczesnych przemian kulturowo-cywilizacyjnych generuje pytania dotyczące przyszłości; z jednej strony pojawia się zainteresowanie scenariuszami dalszego rozwoju życia kulturowego, z drugiej – postrzega się zagrożenia dla ludzkości oraz kreśli się prognozy ostrzegawcze, jakie może spowodować nieodpowiedzialne wykorzystanie nauki i techniki w życiu społeczno-politycznym. Zwraca się m.in. uwagę na osłabianie się kreatywności intelektualnej ludzi z powodu wszechobecności skomuterowania życia kulturalnego, a też stawia się pytania prognostyczne, jakie mogą być następstwa, skutki tej rzeczywistości?

Mimo, że prognozyka sytuuje się w nauce wśród podstawowych funkcji obok deskryptywności i eksplanacyjności nie jest ona w pełni urzeczywistniana. Udzielenie odpowiedzi na pytanie jak będzie w przyszłości odczytuje się nierzadko jako wróżbiarstwo, futurologię, ja-